

Russland, Krim og den tapte erobringen av Konstantinopel

Av Edmund Schilvold

November 2014

Russlands annektering av Krim-halvøya har fått mye oppmerksomhet i vestlige medier, for å si det forsiktig. Men hvor er den edruelege, balanserte framstillingen av alle parters synspunkter som så mange medier hevder å ha som sin rettesnor og sitt ideal?

Det framholdes at Russland har gjort noe fullstendig uakseptabelt, og landets leder stemples som "mad, bad and dangerous to know" (opprinnelig brukt om Lord Byron), men hvor finner man saken lagt fram slik Russland ser den? Hvor finner man noen analyse av de mange og fascinerende historiske fakta som utvilsomt kunne ha bidratt til å kaste lys over hvorfor landet nå har handlet slik det har gjort?

Som i så mange andre saker snakker og skriver man som om verden ble til for bare noen tiår siden, og tidligst en gang på begynnelsen av 1900-tallet. Mange journalister og kommentatorer ser åpenbart verden på nettopp den måten. De vet lite om verden før første eller andre verdenskrig, og kunne ikke ha vært mindre interessert i å vite noe mer.

Men i en sak som spørsmålet om hvem som har størst rett til å regjere over Krim, og hvem som har de sterkeste båndene til dette området, er den delen av historien som kommer forut for det tjuende århundre av den største betydning – hvis da informasjon om noe annet enn øyeblikket og dets nærmeste forgjengere aksepteres som betydningsfull, og det er vanskelig å se at de som søker sannhet og rettferdighet kan ignorere slik informasjon, for står ikke styrken til all eiendomsrett (som ikke er basert på en avtale om kjøp), og legitimiteten til alle emosjonelle bånd til et land, i et intimt forhold til alderen og karakteren til begivenheter som tilhører fortiden?

Historien om Krim begynner, som så mye annet i vår del av verden, med det gamle Hellas. For historien om de første faste menneskelige bosetninger av noen betydning i dette området, er historien om de greske koloniene ved Svartehavet. Anatolia, i det nåværende Tyrkia, er blitt

kalt "de greske byers gravsted" (Horton 1926), men utsagnet er ikke noe særlig mindre gyldig for svartehavskysten.

Søndre Krim var en gresk koloni

Apollonia, Odessos, Trapezounda – rundt hele Svartehavet var det greske byer, men den viktigste i Krims tilfelle er Chersonesos. Den ble etablert på vestsiden av Krims sørspiss for om lag to og et halvt tusen år siden, like ved der dagens Sevastopol ligger, og var i sin storhetstid et ganske betydelig urbant samfunn, omgitt av en rundt fire meter tykk, ti meter høy og nærmere fire kilometer lang mur med en rekke tårn. Byen hadde både et romersk amfiteater og et gresk tempel, og omkring år 500 e.Kr. fikk den også en anselig kirke hvis ruiner fortsatt kan observeres fra Sevastopol. (Chersonesos.org 2015a)

Krim – et russisk Stiklestad?

Det neste kapittel i Krim historie – og for Russland kanskje det mest avgjørende – kan sees som symbolisert av den monumentale Sankt Vladimirs katedral, der den med sine hvite vegger og sin gylne kuppel skuer utover ruinene av den greske byen som er årsaken til dens plassering.

Ifølge legendene var det på dette stedet at Sankt Vladimir den store konverterte til kristendommen og ble døpt, i 988 e.Kr (Wikipedia 2015a, Sanidopoulos 2015) – en begivenhet som på mange måter markerte Russlands fødsel som nasjon, og overgangen fra hedendom og kaos til kristendom og sivilisasjon. Krim kan med andre ord sies å ha noe av den samme posisjonen i russisk historie og folklore som Stiklestad har i den norske.

Krims betydning for Russland som en kristen nasjon går imidlertid utover tilknytningen til Sankt Vladimir den store. Det skal ha vært i Chersonesos at Sankt Klemens, en av Sankt Peters disipler, døde martyrdøden da han ble bundet til et anker og dronket, og det skal også ha vært her Sankt Andreas, en av de tolv apostlene, og Russlands nasjonalhelgen, begynte sin reise innover i områdene nord for Svartehavet, og på veien omvendte flere tusen av lokalbefolkningen til den sanne tro.

Men ikke nok med det – Sankt Cyril og Sankt Methodius, de to brødrene som foruten evangeliet brakte den slaviske verden skriving og lesing, er også blitt knyttet til Krim.

Mongolenes og tartarenes herjinger – støttet av Det ottomanske imperiet

De kommende århundrene var turbulente tider for Krim. På slutten av 1300-tallet ble Chersonesos stormet og ødelagt av mongolene og tartarene. Til tross for dette fikk byen nytt liv utover på 1400-tallet, men Det østromerske riket, som Krim på papiret fortsatt var en del av, hadde ikke lenger ressursene som var nødvendige for å forsvare slike utposter. En konflikt mellom Det østromerske riket og Genova svekket Chersonesos ytterligere, og i 1399 ble byen igjen stormet av mongoler og tartarer (alias ”Den gyldne horde”), og bokstavelig talt jevnet med jorden. Et nesten to tusen år langt kapittel var over – Chersonesos ble liggende øde og forlatt, denne gangen for alltid. (Chersonesos.org 2015b)

Det var for øvrig en skjebne byen delte med dusinvis av andre byer fra antikken – de ble feid vekk av barbarenes invasjon og aldri gjenreist. Ofte sto kun noen brukne søyler tilbake – ”de solblekede skjelettene til klassisk sivilisasjon”, som den britiske forfatteren Sir Kenneth Clark en gang kalte dem (Scott 2012).

Noen tiår senere, i 1475, ble Krim erobret av tyrkerne, 23 år etter at de hadde inntatt den gresk-romerske ”moderbyen” og metropolen Konstantinopel. I løpet av andre halvdel av 1400-tallet forsvant de siste selvstendige restene av Det østromerske riket, som i tusen år hadde hatt Konstantinopel som sin stolthet og sitt nervesenter, og som på sitt største hadde strukket seg fra Persia og Svartehavet i øst til Italia og Nord-Afrika i vest.

Mongolene og tartarene som herjet på Krim ble Det ottomanske imperiets nyttige undersåtter, og **i løpet av de kommende to århundrene skulle to millioner europeere bli fanget inn av khanatet på Krim og eksportert til kalifatet ved Bosporos**. Alt håp om en gresk gjenfødelse syntes å være ute.

Langt oppe i det kalde nord var imidlertid et nytt rike i ferd med å ta form, et rike som var sterkt influert av og som så seg selv som arvtakeren til Konstantinopels imperium, og ”det tredje Rom” – Russland (Ross 2012, StudioMakto 2012).

Katarina den store tar Krim tilbake

Det kom derfor neppe særlig overraskende på det attende århundrets intellektuelle da et stadig sterkere Russland, under den legendariske Katarina den store (Katarina II), gikk til krig mot Det ottomanske imperiet, og i 1774 gjenerobret Krim fra tyrkerne (to hundre år etter at tyrkerne hadde håpet å erobre Russland, og hundre år etter at de hadde forsøkt å erobre Vest-Europa via Wien). (Wikipedia 2015b)

Krim ble etter dette et av Russlands viktigste områder. Under tsar Peter den store hadde landet vunnet tilgang til Atlanteren og bygd Sankt Petersburg, under Katarina den store fikk Russland også tilgang til Svartehavet.

Sevastopol ble grunnlagt, så å si på ruinene av Chersonesos, og inspirert av den gamle greske polis som hadde vært der før (sevastos er gresk for æret, polis er gresk for by), og halvøya ble etter hvert kjent for noen av Russlands fineste lystgårder og landsteder. Et av de mest kjente eksemplene på dette er Livadia, sommerpalasset til Tsar Nikolas den andre, myrdet av bolsjevikene i 1918.

Vest-Europa svik – velger å støtte ottomanerne istedenfor Russland

Utover på 1800-tallet ble kalifatet svakere og svakere. Samtidig økte styrken til Russland, som nå også opplevde en kulturell gullalder som gjorde det mulig for landet å sammenlikne seg med de europeiske stormaktene i vest (Zhukovsky, Pushkin, Dostoyevsky, Chekhov, Tolstoy, etc.). Det var åpenbart at Russland kunne og ville komme til å fortsette å ekspandere sørover mot Konstantinopel og hjertet av Det ottomanske imperiet dersom utviklingen fortsatte i samme retning.

Nesten fire hundre år etter Det østromerske rikets fall, så det ut til at Konstantinopel, Balkan og Lilleasia igjen ville kunne komme under en gresk-ortodoks keisers styre.

I Vest-Europa vekket imidlertid ikke disse prospektene glede, slik man kanskje skulle tro, men skrekk. Både Storbritannia, Frankrike og den katolske kirken fryktet videre russisk og gresk-ortodoks ekspansjon, og istedenfor å støtte sine kristne brødre i øst, og hjelpe dem

med å befri Europa fra undertrykkelsen til kalifatet, gikk de til det skritt å alliere seg med ottomanerne og angripe Russland på Krim (Wikipedia 2015b).

Det var et trekk som må ha fått mange av datidens historikere til å tenke på hvordan fiendtligheten mellom det katolske vest og det gresk-ortodokse øst, mellom paven i vest og keiseren i Konstantinopel, noen hundre år tidligere hadde bidratt sterkt til Det østromerske rikets fall. Den gang hadde flere keisere tryglet Vest-Europa om hjelp. (Wells 2007) Nå var det tsar Nicholas I som forsøkte å vinne sympati for Russland blant vestmaktene. Forsøket mislyktes, slik alle tidligere forsøk på forsoning mellom øst og vest også hadde mislykkes.

Skadevirkningene av Krim-krigen ble imidlertid, for Russlands del, heller små. Russlands ekspansjon ble midlertidig stanset, og ottomaner-rikets liv ble flere tiår forlenget, men Krim forble på russiske hender, og **under den russisk-tyrkiske krig i perioden 1877–1878 så det igjen ut til at Russland ville kunne erobre Konstantinopel og drive tyrkerne ut av Europa.**

Nok en gang blandet imidlertid vestmaktene, og spesielt Storbritannia, seg inn i Russlands krig mot Det ottomanske imperiet, og Russland ble presset til å starte forhandlinger med tyrkerne på et tidspunkt da den russiske hæren nesten kunne se kuplene til Hagia Sofia i horisonten.

Ottomanerne beseires, men Vest-Europa forhindrer erobringen av Konstantinopel

På den påfølgende kongressen i Berlin, der de ulike stormaktene møttes for å avgjøre framtiden til Balkan og Det ottomanske imperiet, følte Russland seg både ydmyket og sviket. Etter en avgjørende seier over tyrkerne, og den nesten fullstendige frigjøringen av slaverne i Øst-Europa, en seier som mer enn hundre tusen russiske soldater hadde ofret sine liv for, ble Russland tvunget til å akseptere en løsning som det anså som alt annet enn tilfredsstillende, ene og alene på grunn av Storbritannias og Frankrikes frykt for økt russisk innflytelse.

Noen hevder at det var her grunnlaget ble lagt for spenningene på Balkan som senere førte til første verdenskrig. Hadde de slaviske nasjonene på Balkan blitt forenet i et utvidet russisk imperium alt i 1878, ville kanskje katastrofen i 1914 aldri ha inntruffet. Kanskje ville også folkemordene på grekere, assyrere og armenere i det nåværende Tyrkia ha blitt forhindret.

Soviet-diktaturet ”gir” Krim til Ukraina

I 1954, nesten to hundre år etter Katarina den stores annektering av Krim, i 1954, overførte det sovjetiske kommunistpartiet Krim til Ukraina. Det skjedde uten noen form for folkelig aksept. Ingen spurte russerne på Krim om hva de ønsket, og ingen spurte den russiske befolkningen generelt heller (Kramer 2014).

Sovjet var et diktatur, verre enn noen av dem Russland hadde opplevd under tsarene. Jorden var fortsatt gjennomtrukket av blod der dødsleirene beskrevet av Alexander Solzhenitsyn hadde latt kommunistene utfolde sine villeste sadistiske fantasier, og satt en standard for umenneskelighet som muligens overgår selv den iverksatt av Nazi-Tyskland (Solzhenitsyn 1973). Sikkert er det i hvert fall at mens Nazi-Tysklands umenneskeligheter varte i om lag ti år, varte barbariet i Sovjet helt fra 1917 og fram til 1960-årene (eller lenger).

Den dypt kristne kulturnasjonen Russland var i realiteten under okkupasjon av et fiendtligsinnnet, ateistisk oligarki, og hadde vært det siden 1917, da Lenin begynte å utfolde sin stormannsgalskap og Chekaen anla sine slaktekjellere (Legget 1987).

Ifølge Lenin var det bedre å arrestere hundre uskyldige enn å risikere enn at én enkelt ”fiende” unnslopp. Han mente også at det ville være akseptabelt å drepe nitti prosent av Russlands befolkning hvis de gjenværende ti prosentene dermed ville kunne få oppleve kommunismens klasseløse ”paradis” (The Soviet Story). Men, vi sporer av.

Overføringen av Krim av Ukraina var bare et nytt avsnitt i den lange boken om Sovjets storstilte sosiale eksperimenter – ved å gjøre Krim til en del av Ukraina, og dermed gjøre den russiske befolkningen der til en del av Ukrainas befolkning, håpet man å få bedre kontroll over Ukraina. Krim var ingen gave, og var tvert imot ment som en trojansk hest.

Under slike forhold var det at Krim, etter nesten to hundre år, opphørte å være en del av Russland, i hvert fall på papiret.

Med tanke på dette er all grunn til å spørre om ikke Russland er det landet som Krim naturlig hører til. Russland er det nærmeste man kommer en arvtaker til det gresk-ortodokse østromer-

riket, som kontrollerte Krim fram til 1400-tallet. Eldgamle legender knytter Krim til Russlands begynnelse som kristen nasjon. Den viktigste byen på Krim, Sevastopol, ble anlagt av Katarina den store. Fra Krim var det Russland slo tilbake mot Det ottomanske imperiets overgrep, og med Krim som utgangspunkt ville Russland ha gjenerobret både Konstantinopel ("Istanbul") og Anatolia (Lilleasia), og kanskje tilintetgjort hele Det ottomanske imperiet, om ikke Vest-Europa (nok en gang) hadde sveket sine kristne brødre i øst, og gått inn i konflikten på de muslimske ottomanernes side.

Videre ble Krim aldri avstått til Ukraina av noen legitim russisk regjering. Det var under det brutale Sovjet-styret at Krim ble overført til Ukraina, og målet var ikke å være snill mot Ukraina, men å bruke Krim som en trojansk hest.

Man kan også spørre om ikke Vest-Europa (og USA) burde trå mer varsomt når Russland nå har tatt Krim tilbake. To ganger har Vest-Europa valgt å ta parti med Russlands fiender framfor å støtte sine kristne brødre. Russland har faktisk all grunn til å se på Vest-Europas innblanding i Krim-saken med øyne av mistenksomhet og skuffelse, og Vest-Europa bør huske at Berlin-kongressens ydmykelse av Russland, og klønete fordeling av territorium, la grunnlaget for første verdenskrig.

Kilder og videre lesning:

Chersonesos.org 2015a, "History": <http://www.chersonesos.org/?p=index&l=eng>

Chersonesos.org 2015b, "Medieval Period",
http://www.chersonesos.org/?p=history_medi&l=eng

Horton, George 1926, *The Blight of Asia*, Bobbs-Merrill Company, Indianapolis, United States. Published online by Hellenic Resources Network: <http://www.hri.org/docs/Horton>

Kramer, Mark 2014, "Why Did Russia Give Away Crimea Sixty Years Ago?", *The Wilson Center*: <http://www.wilsoncenter.org/publication/why-did-russia-give-away-crimea-sixty-years-ago>

Legget, George 1987, *The Cheka. Lenin's Political Police*, Oxford University Press

Sanidopoulos, John 2014, "Saint Vladimir Cathedral in Chersonesos Taurica", *Mystagogy*:
<http://www.johnsanidopoulos.com/2014/07/saint-vladimir-cathedral-in-chersonesos.html>

Scott, Emmet 2012, "The Fate of the Roman Cities of the Near East and Africa",
NewEnglishReview.org:
http://www.newenglishreview.org/custpage.cfm/frm/104822/sec_id/104822

Ross, Kelly L. 2012, "Successors of Rome: Russia, 862–Present", Friesian.com:
<http://www.friesian.com/russia.htm#index>

Solzhenitsyn, Alexander 1973, *The Gulag Archipelago. 1918–1956*, Blackstone Audiobooks

StudioMakto 2012, "The Mongol Invasion of Ancient Rus": http://youtu.be/qogG_S4dG2k

"The Soviet Story", documentary from 2008: <http://www.sovietstory.com>

Wells, Colin 2007, *Sailing from Byzantium, How a Lost Empire Shaped the World*, Delacorte Press

Wikipedia 2015a, "Chersonesus Cathedral":
https://en.wikipedia.org/wiki/Chersonesus_Cathedral

Wikipedia 2015b, "History of the Russo-Turkish Wars":
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_the_Russo-Turkish_wars

© Edmund Schilvold

E-mail: edmund@schilvold.com